

BİTLİS İLİNİN TURİZM POTANSİYELİ VE YEREL HALKIN TURİZM OLGUSUNA BAKIŞ AÇISI **TOURISM POTENTIAL OF BİTLİS AND LOCAL RESIDENT'S PERSPECTIVE OF TOURISM**

Atıncı OLCAY*
Yeşim ARABOĞA**

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, yerel halkın Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısını belirlemektir. Bununla birlikte yerel halkın Bitlis'in turizm potansiyeline yönelik bakış açısı ile çeşitli bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek bu araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan anket formu, Bitlis yerel halkından seçilen 984 kişi ile yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 for Windows istatistik paket programının kullanılmasıyla analiz edilmiştir. Bu amaca uygun olarak yapılan faktör analizi ile yerel halkın turizm potansiyeline bakış açısı belirlenmiştir. Bu araştırmanın sonucuna göre, Bitlis ilinde turizm potansiyeli oluşturan önemli turizm arz kaynakları olduğu fakat bu kaynakların turizme kazandırılmadığı ve bunlardan yeterli düzeyde yararlanılmadığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bitlis, Yerel Halk, Turizm Potansiyeli, Turizm Olgusu.

Abstract

The aim of this study is to determine the local resident's perspective on tourism potential of Bitlis. However, it is the sub-objectives of this research to determine whether there is a statistically significant difference between the perspective of the local resident about the potential of Bitlis and the various independent variables. The questionnaire form prepared for this purpose was applied face to face with 984 people selected from Bitlis local resident. The data that was obtained from the survey, was analyzed using SPSS 22.0 for Windows statistical package software. Factor analysis conducted in accordance with this aim was determined the perspective of the local resident about the potential of Bitlis. According to the result of this study, there are important tourism resources that constitute tourism potential in Bitlis but it has been observed that these resources can not be provided with tourism and that they are not utilized to a sufficient extent.

Keywords: Bitlis, Local Resident, Tourism Potential, Tourism Fact.

1.GİRİŞ

Dünyada en hızlı gelişen sektörlerden biri durumuna gelen turizm, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından bir kalkınma aracı olarak görülmektedir (Çil Yavuz, 2006:162). Turizm milli gelire olan katkısının yanında, döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleri ile ülke ekonomilerine katkıda bulunan uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayan bir sektördür (Çımat ve Bahar, 2003:2). Bu nedenle turizm potansiyeli bulunan ülkeler özellikle uluslararası turizm faaliyetlerine ağırlık vererek, hem ekonomik gelişmelerini hızlandırmak hem de geliri tabana yayarak ülkedeki refah düzeyini yükseltmeyi amaçlamaktadırlar (Çetintaş ve Bektaş, 2008:37).

Ayrıca bölgelerarası dengesizlikler bazı gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de sorun olarak kendini göstermektedir. Bu sorunu turizm sayesinde gidermek mümkündür. Turizm sektörü, kaynakların etkin bir şekilde kullanılarak bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanması açısından önemli bir yere sahiptir (Çeken, 2008:294). Ekonomik açıdan gelişmiş birçok ülkenin milli gelirinde azımsanmayacak derecede bir yer tutan turizm sektörünün, potansiyeli yüksek bölgelere yönlendirilmesi ve bu bölgelerin turizm için cazip hale getirilmesi, az gelişmiş bölgelerin kalkınmaları ve bölgesel ölçekteki gelişmelerini ülke geneline yaymaları açısından önemli bir avantaja sahiptir (Sevinç ve Azgün, 2012:18). Yoğun rekabet ortamının şartlarında bazı bölgeler yerel kalkınmayı gerçekleştiremeyerek nüfus kaybeder ve kabuğunu kırmakta zorlanır. Bu bölgeler sahip oldukları yerel potansiyelleri kullanmaya çalışarak sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelerini sağlayacak üretim, gelir ve refah düzeylerini yükselten örgütlenme ve stratejilere ihtiyaç duymaktadır (Dağdeviren vd., 2017:505). Turizm yönüyle kalkınmayı gerçekleştirmek isteyen bölgeler bundan çeşitli şekillerde etkilenirler. Bu etkiler turizmin paydaşları üzerinde gerek olumlu gerek olumsuz olarak kendini hissettirmektedir (Şahin, 2017:25).

Bir bölgede turizmin gelişmesiyle orada yaşayanlar üç farklı şekilde etkilenmektedir. İlk olarak; vergi gelirleri, istihdam artışı, gelir artışı, vergi yükü, enflasyon ve yerel yönetimin borç yükünün artması

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Turizm Fakültesi

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği A.B.D.

gibi ekonomik etkilerdir. İkinci olarak; geleneksel el sanatlarının yeniden canlanması, festivaller, kültürler arası etkileşimin artması ve anlayışın gelişmesi, suç oranlarında artış ve geleneksel kültürün değişmesi gibi sosyo-kültürel etkiler olmaktadır. Üçüncü olarak ise, parkların ve vahşi yaşamın korunması, kalabalık, hava, su ve gürültü kirliliği, doğal hayatın bozulması ve atıkların artmasıyla ortaya çıkan çevresel zararlardır (Erdem, 2017:27).

Yerel halk ise bulunduğu bölgede turizm gelişiminin olumlu ve olumsuz etkilerinden en fazla etkilenen kesimdir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yerel toplulukların yaşamları ve gelecekları üzerine etkisi olan turizmin planlanması ve geliştirilmesinde yerel halk çok az kontrol sahibidir. Bir yöredeki turizm gelişimi; güncel turizm trendleri, turizm işletmelerinin girişimleri, sivil toplum kuruluşlarının tutumu, hükümet ve yerel yönetimlerin kararlarıyla şekillenmektedir (Karacaoğlu vd., 2016:106). Bu sebeple, yerli halkın bulunduğu bölgede turizm gelişiminde söz sahibi olması, kendilerini turizmin bir parçası gibi görmeleri, o yörede turizmin içselleştirilmesi ve desteklenmesi açısından önemlidir. Turizmi sürdürülebilir kılmak için planlanan turizmin gelişme şekli, ölçeği ve konumu ile ilgili olarak yerli halkın kabulünün kazanılması gereklidir (Özdemir ve Kervankıran, 2011:4).

Yerel halkı turizm gelişiminde bu sürece dahil etmek, bu konudaki görüş ve önerileri alarak fikir alışverişinde bulunmak, yerel halkın karar mekanizmalarını etkileyebilmesi ve kendilerini turizmin bir parçası olarak hissetmeleri açısından çok önemlidir (Karakaş ve Şengün, 2017:184). Yerel halkın turizm sektöründen etkilenme düzeyi ve turizme yönelik algısı soyut özellik taşıdığı için değerlendirilmesi çok zordur. Fakat turizmin sağlık, güvenlik, refah düzeyi, sosyal statü, kültürel etkisi ve tatmin düzeyi yerel halkın turizme olan desteğini etkilemektedir. Verdikleri destek turizmin yöre halkını olumlu ya da olumsuz yönden etkilediğini gösteren nitelik taşımaktadır (Gullion vd., 2015: 187-188).

Bu sebeple bu araştırmada Bitlis ilinin turizm potansiyelinin yerel halk gözüyle ölçülmesi amaçlanmıştır. Algılama, herhangi bir nesne, olgu, kavram vb., uyarıcının, beş duyu organı ve sezgiler yardımıyla düşünsel yapısında belirlenmesi, tanınması, anlaşılması, tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Usal ve Kuşluyan, 2002:40). Tutum, en genel tanımıyla bireylerin bir nesneye veya bir kişiye karşı zihinsel manada hazır oluş durumu ve bir şekildeki tavrıdır. Yani, bireylerin deneyimleri sonucu bazı obje veya nesnelere karşı düzenli bir tavır alışları ve davranış biçimini sergilemeleridir. Tutumlar duygu, düşünce ve davranış olmak üzere üç öğeden oluşmaktadır (Duran ve Özkul, 2012:502-503). Bakış açısı ise bir olay, konu veya düşünce incelenirken izlenen belirli bir yön, perspektiftir (<http://www.tdk.gov.tr>, 2018). Yani, bir olayı belirli bir yönden incelemektir. Bundan hareketle, bu araştırmada yerel halkın turizme karşı algı ve tutumlarından yola çıkılarak, bakış açıları incelenmeye çalışılmıştır.

2.BİTLİS VE TURİZM

Bitlis, Doğu Anadolu'yu Güney Doğu Anadolu'ya bağlayan, İpek Yolu ve Hac Yolu güzergâhı üzerinde kurulmuş tarihi bir şehirdir (Seferbey vd. 2000: 1-11). Araştırmacıların ve seyyahların "Vadideki Yeşil Şehir" olarak adlandırdıkları Bitlis bulunduğu konumuyla stratejik bir önem sağlamaktadır (Serdar, 2007: 13; Serdar, 2013:10). Deniz seviyesinden 1545 metre yükseklikte bulunan ilde arazi, Anadolu yaylasına nazaran daha yüksek ve daha girintili çıkıntılıdır (<http://www.bitlis.gov.tr/>, 2017). Kışları kar yağışlı, yazları sıcak ve kurak geçen ilde karasal iklim hakimdir. Bitlis ili en çok kar yağışı alan bölgedir. En sıcak ayı Temmuz ve en soğuk ayı Ocak'tır. Ayrıca yıllık ortalama sıcaklık 9.5° ve yıllık sıcaklık farkı 15.5° dir. Van Gölü çevresinde bulunan 3 ilçede (Tatvan, Ahlat, Adilcevaz) kışlar daha yumuşak geçer (<https://www.bitlis.bel.tr>, 2017).

Çağlar boyunca ilgi gören bir merkez olan Bitlis, Dicle'nin kollarından birini oluşturan Bitlis Çayı'nın Güneydoğu Toroslar üzerinde açtığı dar bir vadi üzerinde kurulmuştur (Baş, 2010:377). Bitlis coğrafi konumu sayesinde tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve günümüze birçok tarihi miras kalmıştır. Önemli geçiş yolları üzerinde olması ve birkaç bölgeyi birbirine bağlar konumda bulunması kentin geçmişte hem önemli olaylara hem de büyük devletlere tanıklık etmesini sağlamıştır. Özellikle Urartu, Selçuklu ve Osmanlı'dan kalan eserler tarihi yapıları ve kültürel değerleri ile ön plana çıkmaktadır.

Bir yörenin sahip olduğu doğal varlıklar ve bu varlıkların çeşitliliği turistlerin o bölgeye gelmesinde önemli bir çekim unsuru oluşturmaktadır. Bu nedenle doğal çevre, insanların seyahatlerini yönlendiren bir çekicilik faktörü ve turizm endüstrisinin vazgeçilmez bir ham maddesidir. Doğal kaynaklar bir ülkenin sahip olduğu en önemli turistik zenginlikler olup, insanların herhangi bir katkısı olmadan kendiliğinden oluşan çekiciliklerdir (Usta, 2014:124). Sosyo-kültürel unsurlar ise turizm çekiciliği olan yerlerin belirlenmesinde doğal unsurlar kadar önemlidir. Sosyo-kültürel unsurları oluşturan değerler arasında gelenek ve görenekler (doğum, evlenme, düğün, ölüm vb.), kültürel varlıklar (müzeler, anıtlar, ibadet yerleri, tarihi kentler vb.), siyasal yapı, eğitim durumu ve kentleşme düzeyi gelmektedir. Bunlar doğal

unsurları destekleyen unsurlar olmalarına karşılık tek başlarına da bir çekicilik özelliği gösterebilmektedirler (Kozak vd., 2010:42).

Turistik çekicilik konusunda Bitlis ili önemli bir potansiyele sahiptir. Fakat Bitlis'in bu potansiyelinin kullanılmasında ve bu çekiciliklerin tanıtılmasında ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Bitlis ilinde turizme hizmet edebilecek, turistlerin kullanımına uygun olan ve böylece il için hem ekonomik çıkar sağlayabilecek hem de sosyo-kültürel etkinliğini arttıracak turizm kaynakları ile geliştirilebilecek turizm türlerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: Bitlis İli Turizm Potansiyelini Oluşturan Turizm Arz Kaynakları

Kış Turizmi	Nemrut Dağı Kayak Merkezi, Bitlis Kayak Merkezi, Sapgör (Dideban) Kayak Merkezi, Rahva Kayak Merkezi,
Kültür Turizmi	Hatuniye (Hazo) Hanı, Hüsrev Paşa Kervansarayı, Baş Han, El Aman Hanı, Han Hamanı, Paşa Hamamı, Saray Hamamı, Kasrik (Narlidere) Köprüsü, Ahlat Emir Bayındır Köprüsü, Bitlis Kalesi, Ahlat Sahil Kalesi, Adilcevaz Kef Kalesi, Adilcevaz Sahil Kalesi, Tatvan Kalesi, Şerefiye Külliyesi, İhlasiye Medresesi, Hatibiye Medresesi, Yusufiye Medresesi
İnanç Turizmi	Küfrevi Türbesi, Emir Bayındır Kümbeti, Çifte Kümbet, Emir Ali Kümbeti, Usta Şagirt Kümbeti, Üryan Baba Türbesi, Abdurrahman Gazi Türbesi, Ahlat Harabeşehir' de bulunan Anadolu'nun ilk Budist tapınağı Bitlis merkezde bulunan Hz. Zülküf Peygamberin mezarı
Av Turizmi	Kara Avcılığı: Tatvan Reşadiye Çevresi, Bitlis-Sarıkonak Çevresi, Van Gölü kıyıları, Arin Gölü, Göldüzü Çevresi, Aygır ve Nazik Gölü Çevresi Balık Avcılığı: Van Gölü, Nazik Gölü ve Aygır Gölü Kıyıları
Yayla Turizmi	Avaşor Yaylası, Susana Yaylası, Haydar Deresi Yaylası, Nemrut Yaylası, Sütey Yaylası, Süphan Yaylası, Nemrut Kuşhane Yaylası, Uludere Yaylası, Çitak Yaylası, Şen Yaylası, Örenji Yaylası, Panor Yaylası, Harik Yaylası ve Meydan Yaylası
Sağlık ve Termal Turizm	Güroymak (Çukur) Kaplıcası, Ilıcak Kaplıcası, Köprüaltı Kaplıcası, Köçür Kaplıcası, Ilıcak Kaplıcası, Nemrut (Ilgöl) Jeotermal Alanı, Alemdar Kaplıcası, Değirmen İçmesi, Acısu, Yılan Dirilten Kaplıcası, Güroymak Budaklı Kaplıcası, Germav Ilısu Kaynak Grubu, Aşağı Kılavuz Kaynak Grubu
Kıyı Turizmi	Tatvan Halk Plajı, Adilcevaz Kızıtaş Plajı, Ahlat Plajları, Reşadiye Plajları,
Kongre, Fuar ve Festival Turizmi	Tatvan Doğu Anadolu Fuarı, Nemrut Dağı Karater Gölü Yayla Şenliği
Dağ ve Doğa Yürüyüşü	Süphan Dağı, Nemrut Dağı
Kuş Gözlemciliği	Arin gölü, Batmış Gölü, Nemrut Gölü, Nazik Gölü, Van Gölü, Uğur Boran Kuş Cenneti

Kaynak: (Seferbey vd., 2000:88; Karaşin ve Öztürk, 2006:171; Öztürk, 2007:114; Sönmez, 2007:38; Serdar, 2007:73; Elmastaş, 2008:98; Uluer, 2009:70; Öztürk ve Tökmeci, 2013:189; Barut, 2013:102; Savgın ve Belli, 2017:7; Serdar, 2017:110; <http://www.bitlis.gov.tr>, 2017)

2.1.İlgili Çalışmalar

Bu bölümde konuya yönelik olarak çeşitli bölgelerin turizm potansiyelini ölçmek amacıyla yapılmış çalışmalar incelenmiştir (Tablo 2). Böylece araştırma sonucunda elde edilen bulguların karşılaştırılmasında bu bölümde değinilen araştırmalardan da yararlanılacaktır.

Tablo 2: Turizm Potansiyelini Ölçmek Amacıyla Yapılmış Benzer Çalışmalar

Mafunzwaini ve Hugo (2005) Güney Afrika'da bulunan Limpopo ilinin kırsal turizm potansiyelini artıracak ve turizm gelişimini sağlayacak stratejileri değerlendirmek amacıyla yaptıkları çalışmada veri toplamak için politikacılar, yöneticiler, turizm işletmecileri, akademisyenler ve turistlerle görüşmeler yapmışlardır. Araştırma sonucuna göre, kırsal turizmin Limpopo için bir kalkınma aracı olduğu tespit edilmiştir ve bu kalkınmayı sağlayacak stratejilerin diğer kırsal illere de uygulanması ile genel bir strateji oluşturulduğu düşünülmüştür.
Matzarakis vd. (2005)'nin Yunanistan' da bulunan Girit Adası'nın turizm iklimini ve turizm potansiyelini iklimsel açıdan inceledikleri araştırmada Turizm iklim koşullarını belirlemek için 1960-2000 yılları arasındaki günlük ortalamaları içeren maksimum ve minimum sıcaklık, bağıl nem, rüzgâr hızı ve bulut örtüsü gibi Girit'in mevcut iklim örtüsü çeşitli istasyonlardan alınan uzun vadeli veriler kullanılarak değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre Girit'in doğal potansiyelinin yüksek olduğu ve turizm mevsiminin uzatılmasının mümkün olduğu tespit edilmiştir.
McKercher ve Ho (2006) kültürel miras varlıklarının turizm potansiyelini değerlendirmek amacıyla yaptıkları çalışmada Hong Kong'ta bulunan 16 ikincil müze, tarihi yer ve tapınak incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, bu kaynakların kültürel ve fiziksel

değerleri güçlü iken, turizm açısından kullanılabilirliğinin düşük olduğu ve bazı zayıflıklarının olduğu tespit edilmiştir.
Seferov ve Hesenov (2006) Azerbaycan'da turizm potansiyelini ve turizm faaliyetlerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada daha önce yapılmış olan çalışmalar incelenmiş, yeni istatistik verilerle çalışma analiz edilmiş ve güncelleştirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, Azerbaycan'ın birçok bölge ve yöresi turizm potansiyeli açısından çok önemli nitelikler taşıdığı tespit edilmiştir.
Eita ve Joordan (2007) Namibya'nın turizm potansiyelini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmayı çekim modeli yardımıyla gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre, 1996-2005 döneminde komşu ülkenin Namibya'ya yönelik turist akımı üzerinde olumlu etkide bulunduğu, döviz kurundaki artış ve elektrik üretimindeki artışında turist sayısını artırdığı tespit edilmiştir.
Collins- Kreiner ve Wall (2007) Güney İsrail'de Batı Negev'deki mevcut durum ve ekoturizm potansiyelinin incelenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde SWOT analizi kullanılarak bu potansiyel değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, Batı Negev'de ziyaretçileri çekmek için çok az doğal ve kültürel çekicilikler olduğu, bölgenin tüm turizm potansiyelini geliştirmede birçok engel olduğu ve Batı Negev'in genel olarak İsrail'in sahip olduğu turizm gücünden çok az fayda sağladığı tespit edilmiştir.
Ulusan (2009) Konya ilinin alternatif turizm potansiyelini inceleyerek bu potansiyelin nasıl turizm sektörüne kazandırılabileceğini ortaya koymaya çalıştığı araştırmasında 150 yerli turiste, 100 yabancı turiste ve 100 turizm işletmesi yöneticisine anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, Konya bölgesinin ulusal ve uluslararası turizm hareketliliğini sağlayacak yeterli alternatif turizm potansiyeline sahip olduğu ancak bu potansiyelden yeteri kadar faydalanamadığı tespit edilmiştir.
Uluer (2009) Bitlis'in doğal, tarihi ve sosyo- kültürel açıdan turizm arz kaynakları ve turizm alt yapısı değerlendirilerek ilin turizm potansiyelinin belirlenmesini amaçladığı çalışmada kamu sektöründe çalışan, Bitlis ilini yakından tanıyan ve turizm faaliyetleri ile ilgili sorulara cevap verebilecek olan 145 kişiyle birebir görüşülerek anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, Bitlis ilinin coğrafi konumu ve ikliminin turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi açısından elverişli olduğu, rekreasyon ve ören yerleri, kültürel özellikleri ve tarihi eserleri ile turizm faaliyetleri açısından çekici bir destinasyon olduğu tespit edilmiştir.
Minbaeva (2010) Kırgızistan Cumhuriyeti'nin turizm potansiyelini incelemek ve ülkenin hem gelişmesini hem de istihdamını en uygun şekilde sağlayabilen turistik ürün çeşitleri sunmak amacıyla yaptığı çalışmada TİKA ve Kırgızistan İstatistik Komitesi verilerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, Kırgızistan turizm endüstrisi pazar gayretlerini belirli turizm türlerine ve hedef pazarlarına odaklandığında rekabet avantajlarını maksimum seviyede gerçekleştirme potansiyeline sahip olduğu tespit edilmiştir.
Doğan ve Üngüren (2012) Isparta ili turizm potansiyeli ile Isparta halkının turizme bakış açısını belirlemeyi amaçladıkları çalışmada yerel halktan seçilen 785 kişi ile anket çalışması yürütmüşlerdir. Araştırmanın sonucuna göre, Isparta ilinin turizmde önemli bir potansiyele sahip olduğu ancak bu potansiyelin değerlendirilmesini sağlayacak sorunların ortadan kaldırılması için gerekli adımların atılması gerektiği tespit edilmiştir.
Tulunova (2012), Buryat Cumhuriyeti'nin kültürel turizm potansiyelini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada 137 katılımcı ile anket çalışması gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, Buryat Cumhuriyeti'nin çeşitli sebeplerle zengin bir potansiyel güce sahip olduğu tespit edilmiştir.
Haydarzadegan (2013) İran'ın Merağa ilinin turizmde güçlü ve zayıf yönlerini, turizmde sahip olduğu fırsat ve karşı karşıya bulunduğu tehditleri tespit etmeyi amaçladığı çalışmada A'WOT tekniğinden faydalanarak ilk aşamada turizm sistemine ilişkin iç ve dış çevre değerlendirmiş, ikinci aşamada ise 31 kişiden oluşan bir uzman gurubu kapsamında derin soruşturma anketi yapılmış ve görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucuna göre, Merağa ilinin turizm yönünden önemli bir potansiyel taşıdığı fakat ilde turizm sektörünün gelişmesinde yatırımların yetersizliğinin en belirgin faktörü oluşturduğu tespit edilmiştir.
Kosebhova (2013) Kazakistan'ın turizm potansiyelini ortaya koyarak, Kazakistan'ın turizm pazarında ve turizm politikasında yaptığı adımları incelemeyi amaçladığı çalışmada SWOT analizi yapılmış ve analiz TOWS matrisi yöntemi ile desteklenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, Kazakistan'ın turizme hizmet edebilecek zengin bir potansiyele sahip olduğu ancak turizmde bazı zayıflıklarının olduğu tespit edilmiştir.
Akbyık (2014) Şanlıurfa ilinin turizm potansiyelini belirlemeyi amaçladığı çalışmada Kültür ve Turizm Bakanlığı, DİE, DPT, TÜİK, İçişleri Bakanlığı gibi merkezi kurum ve kuruluşlardan temin edilen bilgiler ve Şanlıurfa Turizm İl Müdürlüğü, Şanlıurfa Valiliği, Şanlıurfa Belediyesi, İl Sağlık Müdürlüğü, Harran Üniversitesi, İl Emniyet Müdürlüğü, Şanlıurfa Sanayi ve Ticaret Odası gibi yerel kurum ve kuruluşlardan elde edilen verileri değerlendirmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, Şanlıurfa'nın birçok turizm türüne hizmet edebilecek potansiyel taşıdığı fakat turizmde hak ettiği payı alamadığı ortaya çıkmıştır.
Topolonsky Barbe vd. (2015) Uruguay'ın kırsal turizm sektörünün Arjantin ve Brezilya'daki ana rakipleri karşısında rekabet edebilirliğini ve turizm potansiyelini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada 76 Uruguaylı turizm paydaşı ve 109 Alman turiste anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, Arjantin ve Brezilya'ya kıyasla yerel halkın misafirperver ve dostane olması, doğal ve kültürel çekiciliklerinin olması ve ülkenin güvenilir olması gibi sebeplerle Uruguay'ın kırsal turizm potansiyelinin daha güçlü olduğunu göstermiştir.
Kartal vd. (2015) Manisa'nın dini turizm potansiyelini bir pazarlama perspektifi ile değerlendirmek, bu potansiyeli artırmanın yollarını araştırmak amacıyla yaptıkları çalışmada 14 kişiyle görüşülmüş ve 15 tane seyahat web sitesini incelemişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre Manisa'nın 3 önemli dine ait yapılarla sahip olduğu ve dolayısıyla önemli bir turizm potansiyeli taşıdığı ortaya çıkmıştır.
Dağdeviren vd. (2017) Ilgaz ilçesinin turizm potansiyelini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada SWOT analizi tekniğinden yararlanarak, ilçenin turizm potansiyelini; "doğa ve spor", "kültür ve inanç" ve "sağlık" kapsamında değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre, ilçenin turizm hizmet edebilecek çeşitli güçlü yönlerinin yanında bazı zayıflıklarının bulunduğu ayrıca bazı yönlerden fırsat ve tehditlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda yazılı çalışmalardan da görüldüğü gibi gerek ulusal gerekse de uluslararası alan yazında bir yörenin turizm potansiyelini belirlemeye yönelik yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu araştırmaları kısaca özetlemek gerekirse her araştırmada yapıldığı bölgenin turizme kazandırılacak güçlü yanlarına değinilmiştir ve hemen hemen her bölgenin turizme kaynak oluşturacak unsurlarının bulunduğu fakat bazı yerlerin bu kaynaklardan yeterince yararlanamadığı görülmüştür.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, yerel halkın Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısını belirlemektir. Bununla birlikte yerel halkın çeşitli demografik ve tanıtıcı özelliklerinin bakış açılarına etki düzeyini belirlemek bu araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik olarak araştırmada cevap aranacak temel hipotez ile alt hipotez şu şekildedir:

H1: Yerel halkın Bitlis'in turizm potansiyeline yönelik bakış açısı olumludur.

H2: Yerel halkın Bitlis'in turizm potansiyeline yönelik bakış açısı ile çeşitli bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Literatür incelendiğinde Bitlis iline yönelik yapılmış çalışmalar olmasına rağmen (Elmastaş, 2001; Uluer, 2009; Halis vd., 2009; Barut, 2013; Şengel, 2015; Aydın, 2016; Savgın ve Belli, 2017 ve Şengel ve Zengin, 2017) yerel halkın turizm olgusuna bakış açısına yönelik herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Yapılan bu çalışma, ilin turizm potansiyeline yönelik yerel halktan görüşlerin alınması, yerel halkın turizme ne kadar açık olduğunun anlaşılması açısından ilgili alan yazına katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

3.2. Veri Toplama Aracı ve İçeriği

Bitlis ilinde ikamet eden halkın ilin turizm potansiyeline bakış açılarını incelemeyi amaçlayan bu araştırmada verilerin toplanması sürecinde anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket formu ilgili yazından yapılan önceki araştırmaların (Şerbetçi Savran, 2011; Özdemir ve Kervankıran, 2011; Kervankıran ve Özdemir, 2013; Kervankıran, 2014) incelenmesi sonucu araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilmiştir. Anket formu Bitlis yerel halkı ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada kullanılan anket formunun birinci bölümünde örneklem grubunun demografik ve tanıtıcı özelliklerini belirlemek amacıyla 10 soruya yer verilmiştir. Anket formunun ikinci bölümünde ise Bitlis ilinin turizm potansiyeline yönelik kapalı uçlu 15 soruya yer verilmiştir.

Anket formunun ikinci bölümünde yer alan 15 sorunun kodlanmasında 5'li likert ölçeği esas alınmıştır. Buna göre anket formunun ikinci bölümünde yer alan 15 ifade "1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde kodlanmıştır. Buna göre verilen cevaplardan elde edilen aritmetik ortalamalar 1'e yaklaştıkça Bitlis yerel halkının ilin turizm potansiyeline bakış açısının olumsuz, 5'e yaklaştıkça bakış açılarının olumlu olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamaların değişim aralığı şu şekilde hesaplanmıştır (Yarış ve Cömert, 2015:993).

$$\text{Değişim Aralığı} = X_{\max} - X_{\min} = 5 - 1 = 4$$

$$\text{Değişim Aralığı} = (X_{\max} - X_{\min}) / X_{\max} = 4 / 5 = 0,80$$

Buna göre aritmetik ortalamaların hangi seçeneğe denk geldiği Tablo 3'te gösterilmiştir (Olçay ve Özekici, 2015:1260).

Tablo 3: Aritmetik Ortalamalara Denk Gelen Yerel Halkın Bakış Açısı Düzeyi Sonuç Tablosu

Ağırlık	Seçenekler	Aritmetik Ortalamaların Aralık Değerleri	Sonuç
1	Kesinlikle Katılmıyorum	1,00 - 1,79	Olumsuz Bakış Açısı
2	Katılmıyorum	1,80 - 2,59	
3	Kararsızım	2,60 - 3,39	Kararsız Bakış Açısı
4	Katılıyorum	3,40 - 4,19	Olumlu Bakış Açısı
5	Kesinlikle Katılıyorum	4,20 - 5,00	

Oluşturulan veri seti SPSS 22.0 for Windows paket programında analiz edilerek yorumlanmıştır. Verilerin analizinden önce, anket formunda yer alan ve olumsuz sorular ters kodlanarak (1=5, 2=4, 4=2, 5=1) yeniden düzenlenmiştir.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Bitlis ilinde ikamet eden yerel halk oluşturmaktadır. Bitlis ilinin toplam nüfusu 2017 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçlarına göre toplamda 341.474 kişidir. Fakat araştırmanın örnekleminin belirlenmesi sürecinde 2015 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları

kullanıldığı için örneklem hesaplaması o yılın verilerine göre gerçekleştirilmiştir ve nüfus toplamda 340.449 olarak alınmıştır. Bu sayı içindeki 118.915 kişi 0-14 yaş grubu içerisinde. Bu yüzden araştırmaya konu olan evren 221.534 kişidir (<http://www.tuik.gov.tr/>, 2016). Toplam evrene ulaşmakta güçlük çekileceği düşünüldüğü için örneklem alma yoluna gidilmiştir. Ural ve Kılıç (2013:45), örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında sınırsız evren ($N > 10.000$) için 384 kişinin yeterli olacağını vurgulamaktadır.

Büyüköztürk vd. (2014:98)'e göre de 0.95 güven düzeyinde (0.05 anlamlılık düzeyi) 100.000 ve 500.000 kişilik bir evrenden alınması gereken örneklem büyüklüğü 383-384 kişi arasındadır. Bu çalışmanın evren büyüklüğü 221.534 kişi olduğu için örneklem büyüklüğü 384 kişi olması uygun görülmektedir. Özen ve Gül (2007:415)'e göre örneklem büyüklüğünün küçük olması genellenabilirliğine zarar vereceği için mümkün olduğunca büyük örneklem grubu ile çalışmak gerekir. Bu sebeple daha büyük bir örneklem grubu ile çalışmak amacıyla 1010 adet anket bastırılmış ve örneklem grubuna dağıtılmıştır. Dağıtılan anket formlarından 26 adet anket formu eksik ve hatalı doldurulduğu için 984 adet anket formu araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Sonuç itibarıyla, araştırma örnekleminin evreni temsil etme yeterliliğine sahip olduğu görülmektedir.

3.4. Pilot Uygulama ve Ölçümün Güvenilirliği

Bir ankette görüşmeciler ve denekler açısından sorun oluşturan unsurların varlığını belirlemek amacıyla söz konusu anketin uygulanmasından önce bir ön test (pilot çalışma) yapılır (Presser vd. 2004:115; Padem vd., 2012: 86). Bu sebeple bu araştırmada da esas uygulamaya geçilmeden önce pilot uygulama yapılmıştır. Anket formu hedef kitleye uygulanmadan önce örneklemden seçilen 50 kişilik bir grup üzerinde 2015 yılının Aralık ayında pilot uygulama yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda pilot uygulamanın güvenilirliğini test etmek amacıyla Güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach's Alpha değeri 0,784 olarak hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha değeri 1'e yaklaştıkça güvenilirlik düzeyi artar ve literatürde oranlar $> 0,9$ mükemmel, $> 0,8$ iyi, $> 0,7$ kabul edilebilir, $> 0,6$ tartışmaya açık, $> 0,5$ zayıf ve $< 0,5$ kabul edilemez olarak değerlendirilir (Gliem ve Gliem, 2003:87). Pilot uygulama sonucunda ölçeğin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür.

3.5. Esas Uygulama ve Ölçümün Güvenilirliği

Pilot uygulamanın ardından 2016 yılının Ocak ve Nisan ayı arasında araştırmanın esas uygulamasına geçilmiş ve 984 adet anket formunun analizi gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ölçeğin faktör analizine uygunluğunu tespit etmek amacıyla çeşitli testler uygulanmıştır. Bu amaca yönelik olarak ilk olarak ölçeğin güvenilir olup olmadığına bakılmış ve Cronbach's Alpha katsayısı 0,736 olarak hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha değerinin 0.70 ve 0.95 arasında olması ölçümün güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır (Tavakol ve Dennick, 2011:55; Schmitt, 1996:351).

Bu aşamadan sonra örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygun olup olmadığına bakılmıştır. Kline (1994), güvenilir faktörler elde edebilmek için 200 kişilik örneklem büyüklüğünün genellikle yeterli olacağını, faktör sayısının açık ve az sayıda olduğu durumlarda bu rakamın 100'e kadar indirilebileceğini fakat daha iyi sonuçlara ulaşmak için daha büyük örneklem ile çalışmanın yararlı olacağını belirtmektedir (Büyüköztürk, 2002:480). Bundan hareketle 984 katılımcı üzerinde yapılan bu araştırmada örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğunu söylemek mümkündür. Bu aşamadan sonra değişkenler arasında yeterli oranda ilişkinin olup olmadığını anlayabilmek amacıyla Bartlett Küresellik Testi uygulanmıştır. Bu teste göre p değeri 0,000 ($p \leq 0,05$) olarak tespit edilmiş ve elde edilen bu değer anlamlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla değişkenlerin faktör analizi yapmaya uygun olduğu tespit edilmiştir. Son olarak değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmış ve 105 serbestlik derecesinde KMO değeri 0,821 olarak hesaplanmıştır. Field (2009) faktör analizi yapmaya uygun KMO değerlerini " $> 0,90$ =Mükemmel; $> 0,80$ =Çok İyi; $> 0,70$ =İyi; $> 0,60$ =Orta; $> 0,50$ =Zayıf ve $< 0,50$ =Kabul Edilemez" olarak belirtmiştir. Buna göre bu ölçeğin faktör analizine uygunluğunun "çok iyi" olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ifadelerin faktör yük değerlerinin 0,508 ile 0,815 arasında olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda değişkenlerin faktör analizine uygun olduğunu söylemek mümkündür (Durmuş vd. 2013:80). Bu aşamadan sonra ölçeği oluşturan bütün ifadelerin faktör analizine uygun olduğu tespit edildikten sonra ifadelerin her birinin faktör analizine uygunluğunu ölçmek amacıyla Measures of Sampling Adequacy (MSA) değerlerine bakılmıştır. Buna göre ölçekte yer alan 15 ifadenin MSA değerlerinin 0,558 ile 0,897 arasında olduğu ve her bir ifadenin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Bu değerlerin 0,50 'den büyük olması faktör analizine uygun olduğunu kanıtlamaktadır (Field, 2009:651).

3.5.1. Ölçek Faktörlerinin Belirlenmesi

Faktör analizinde son aşama olarak ölçek faktörlerinin belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu amaca yönelik olarak yerel halkın Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısını ölçen değişkenler arasındaki ilişkiyi en iyi yansıtan, en az faktörün belirlenebilmesi amacıyla Kaiser Kriteri göz önünde bulundurulmuş, faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenler analizi (Principal Components) kullanılmıştır. Bu aşamada ortaya 4 faktörlü bir yapı çıkmış ve 105 serbestlik derecesinde KMO değerinin 0,821 olduğu görülmüştür. Bu faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı %53,228 ve soruların faktör yük değerlerinin ise 0,508 ve 0,815 arasında olduğu görülmüştür. Bu analiz sonucunda birden fazla faktör altına toplanan herhangi bir binişik madde olmadığından rotasyon işlemine geçilmiştir.

Ölçekte herhangi bir sorunlu madde olmadığı görüldükten sonra bu 4 faktörün daha iyi yorumlanabilmesi ve anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla eğik döndürme yöntemlerinden "Promax Rotasyonu" seçilmiştir. Eğik döndürme yöntemleri, ölçme araçlarının faktörleri arasındaki korelasyonun sıfır olması şartının aranmadığı durumlarda kullanılmaktadır (Floyd ve Widaman, 1995:292; Atav ve Altunoğlu, 2013:63; Gök vd., 2015:441). Dik döndürme (orthogonal) yöntemlerinde faktörler birbirinden ilişkisiz iken, eğik döndürme yöntemlerinde (oblique) faktörlerin birbiri ile ilişkili olduğu kabul edilmektedir (Saraçlı, 2011:23). Faktörler arasındaki korelasyonun sıfır olması durumunda eğik döndürme yöntemlerinde de korelasyon sıfır çıkabilir (Floyd ve Widaman, 1995:292).

Yapılan Promax Rotasyonu sonucunda bir maddenin (A3) birden fazla faktör altına yüklendiği ve faktör yük değerleri arasındaki farkın 0,10'dan küçük olduğu görülerek ölçekten çıkarılmıştır. "Promax" yöntemiyle yapılan bu rotasyon sonucunda yine 4 faktörlü bir yapı ortaya çıkmış ve 91 serbestlik derecesinde KMO değerinin 0,806 olduğu görülmüştür. Bu faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı %55,041 ve faktör yük değerlerinin ise 0,500 ve 0,830 arasında olduğu görülmüştür. Yine bir maddenin birden fazla faktör altına yüklendiği görülmüş ve ölçekten çıkarılarak (A15) tekrar analiz yapılmıştır. 13 madde üzerinden yapılan Promax rotasyonu sonucu tekrar 4 faktörlük bir yapı ortaya çıkmış ve 78 serbestlik derecesinde KMO değerinin 0,809 olduğu görülmüştür. Bu faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı %58,414 ve faktör yük değerleri 0,498 ve 0,899 olarak hesaplanmıştır. Bu aşamadan sonra herhangi bir binişik madde olmadığı görülmüş ve rotasyon işlemine son verilmiştir.

Sonuç itibarıyla ölçeğin 4 faktörlü olduğu ve 1. Faktörün 5, 2. Faktörün 4, 3. Faktörün 2 ve 4. Faktörün 2 madde içerdiği görülmüştür. Bu aşamadan sonra faktörler itibarıyla ölçümün güvenilirliğini saptamak amacıyla Cronbach's Alpha katsayıları hesaplanmış ve 1. Faktörün 0,742, 2. Faktörün 0,690, 3. Faktörün 0,732 ve 4. Faktörün 0,456 olduğu tespit edilmiştir. 4. Faktörün Cronbach's Alpha katsayısının güvenilirlik sınırının oldukça altında olması ve bu kavramı tutarlı bir şekilde açıklayamamış olması sebebiyle 4. Faktör (A8 ve A14) ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak ölçeğin 3 faktör ve 11 ifadeden oluştuğu görülmüştür. Bu 3 faktöre ilişkin özdeğerler ve varyansı açıklama oranları ile ölçekteki her bir faktörün hangi faktörle ilişkili olduğunu belirten faktör yük değerleri ve bu faktörlerin Cronbach's Alpha katsayıları ve faktörlerin isimleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Yerel Halkın Bitlis İlinin Turizm Potansiyeline Bakış Açısına Yönelik Elde Edilen Bulgular

İfade No	Yerel Halkın Bitlis İlinin Turizm Potansiyeline Bakış Açısına Yönelik İfadeler	FAKTÖRLER		
		1	2	3
Bitlis Turizminin Sorunları				
A1	Bitlis ilinin doğal, tarihi ve kültürel kaynakları turistik ürüne çevrilememiştir	0,756		
A2	Bitlis ilinin tanıtımı ve reklamı yeterli değildir	0,752		
A4	Doğal, tarihsel ve kültürel yapılar yeterince korunamamıştır	0,694		
A5	Turizm yatırımları yeterli değildir	0,691		
A6	Bitlis ilinde turizm çeşitlendirmesi azdır	0,568		
İlin Genel Yapısı				
A7	Bitlis halkının turizm bilinci gelişmemiştir		0,814	
A9	Yöredeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve özel sektör turizmin gelişimi için yeterli ve istekli değildir		0,752	
A10	Turizm gelişimi için alt yapı ve üst yapı yeterli değildir		0,699	
A12	Turistik hizmet kalitesi yeterli değildir		0,555	
Ulaşım Alt Yapısı				
A11	Tarihi ve kültürel yerlere ait kent içi ulaşım yeterlidir.			0,886
A13	Ulaşım imkânları bakımından yeterlidir.			0,881
Özdeğerler (Eigenvalue)				
Faktörlerin Varyansı Açıklama Oranı (%)		%31,925	%14,518	%9,781
Toplam Varyansın Açıklanma Oranı (%)		%56,225		
KMO Değeri (Serbestlik Derecesi=55)		0,812		

Ölçeğin Cronbach's Alpha Katsayısı (n=11)	0,729		
Faktörlerin Cronbach's Alpha Katsayısı	0,742	0,690	0,732

3.6. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında oluşturulan veri seti SPSS 22.0 for Windows paket programında analiz edilmiştir. Bitlis ilinin turizm potansiyeli ve yerel halkın turizm olgusuna bakış açısının belirlenmesine yönelik hangi analizlerin yapılması gerektiği verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak "Kolmogorov-Smirnov" testi yapılmış ve bu değer 0,000 olduğu tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığına karar vermek için sadece bu testle yetinilmemiş ve çarpıklık ve basıklık değerlerine de bakılmıştır. Ölçeğin bütünü için çarpıklık değeri =-0,743 basıklık değeri =2,969 olarak tespit edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin sonuçlarından da verilerin normal dağılıma uygun olmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeple elde edilen verilere parametrik olmayan analiz yöntemlerinin uygulanmasına karar verilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Bitlis ilinin turizm potansiyeline yerel halkın bakış açısını belirlemek amacıyla yerel halka uygulanan anketlerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların Demografik ve Tanıtıcı Özelliklerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde araştırmanın örneklemini oluşturan 984 katılımcının demografik ve tanıtıcı özelliklerine yönelik elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Demografik ve Tanıtıcı Özelliklerine Yönelik Bulgular

Cinsiyet	n	%	Medeni Durum	N	%
Erkek	493	50,1	Evli	399	40,5
Kadın	491	49,9	Bekar	585	59,5
TOPLAM	984	100	TOPLAM	984	100
Yaş	n	%	Meslek	N	%
18'den küçük	67	6,8	Memur	222	22,6
18-27	530	53,9	İşçi	100	10,2
28-37	211	21,4	Emekli	19	1,9
38-47	108	11,0	Serbest Meslek	99	10,1
48-57	49	5,0	Ev Hanımı	131	13,3
58 ve üzeri	19	1,9	Diğer	413	42,0
TOPLAM	984	100	TOPLAM	984	100
Öğrenim Durumu	n	%	Aylık Gelir	N	%
İlkokul	90	9,1	1000 TL	146	14,8
Ortaokul	98	10,0	1001-2000 TL	217	22,1
Lise	312	31,7	2001-4000 TL	215	21,8
Ön lisans	209	21,2	4001 TL üstü	27	2,7
Lisans	249	25,3	Gelirim Yok	379	38,5
Lisansüstü	26	2,6	TOPLAM	984	100
TOPLAM	984	100			

Bu tabloya göre katılımcıların %50,1'i erkek, %49,9'u kadındır. Katılımcıların %40,5'i evli iken %59,5'i bekârdır. Katılımcıların %6,8'i 18 yaşından küçük, %53,9'u 18-27 yaş, %21,4'ü 28-37 yaş, %11,0'ı 38-47 yaş, %5,0'ı 48-57 yaş, %1,9'u 58 ve üzeri yaş grubundadır. Katılımcıların %9,1'i ilkökul, %10'u ortaokul, %31,7'si lise, %21,2'si ön lisans, %25,3'ü lisans ve %2,6'sı lisansüstü eğitimden mezundur. Aynı tabloya göre katılımcıların %22,6'sı memur, %10,2'si işçi, %1,9'u emekli, %10,1'i serbest meslek, %13,3'ü ev hanımı, %42'si diğer meslek grupları içindedir. Bu katılımcıların %14,8'i 1000 TL, %22,1'i 1001-2000 TL, %21,8'i 2001-4000 TL ve %2,7'si 4001 TL üstü aylık gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu katılımcıların %38,5'inin geliri yoktur.

4.2. Yerel Halkın Bitlis İlinin Turizm Potansiyeline Bakış Açısına Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde yerel halkın Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısına yönelik bulgulara yer verilmiştir. Faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlara uygulanan frekans analizi ile aritmetik ortalama, standart sapma değerleri ve bu sorulara Bitlis yerel halkının katılıp katılmadığı sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6: Yerel Halkın Bitlis İlinin Turizm Potansiyeline Bakış Açısına Yönelik Bulgular

Yerel Halkın Bitlis İlinin Turizm Potansiyeline Bakış Açısına Yönelik İfadeler		FAKTÖRLER		
		Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Sonuç
Bitlis Turizminin Sorunları	Bitlis ilinin doğal, tarihi ve kültürel kaynakları turistik ürüne çevrilememiştir	4,43	0,88	Kesinlikle Katılıyorum
	Bitlis ilinin tanıtımı ve reklamı yeterli değildir	4,46	0,84	Kesinlikle Katılıyorum
	Doğal, tarihsel ve kültürel yapılar yeterince korunamamıştır	4,25	0,92	Kesinlikle Katılıyorum
	Turizm yatırımları yeterli değildir	4,45	0,83	Kesinlikle Katılıyorum
	Bitlis ilinde turizm çeşitlendirmesi azdır	4,25	0,93	Kesinlikle Katılıyorum
	Genel Ortalama	4,37	0,62	Kesinlikle Katılıyorum
İlin Genel Yapısı	Bitlis halkının turizm bilinci gelişmemiştir	4,23	0,99	Kesinlikle Katılıyorum
	Yöredeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve özel sektör turizmin gelişimi için yeterli ve istekli değildir	4,12	1,02	Katılıyorum
	Turizm gelişimi için alt yapı ve üst yapı yeterli değildir	4,33	0,93	Kesinlikle Katılıyorum
	Turistik hizmet kalitesi yeterli değildir	4,14	1,05	Katılıyorum
	Genel Ortalama	4,21	0,72	Kesinlikle Katılıyorum
Ulaşım Alt Yapısı	Tarihi ve kültürel yerlere ait kent içi ulaşım yeterlidir.	3,18	1,43	Kararsızım
	Ulaşım imkânları bakımından yeterlidir.	3,02	1,43	Kararsızım
	Genel Ortalama	3,09	1,26	Kararsızım
H1	GENEL ORTALAMA	4,08	0,54	Katılıyorum

İlgili tabloya göre “Bitlis Turizminin Sorunları” boyutuna ilişkin sorulara verilen cevapların aritmetik ortalama sonuçları “Kesinlikle Katılıyorum” olarak tespit edilmiştir. Bu boyutu oluşturan sorulara yönelik en fazla katılımın “Bitlis ilinin tanıtımı ve reklamı yeterli değildir” önermesine ve en az katılımın ise “Doğal, tarihsel ve kültürel yapılar yeterince korunamamıştır” ile “Bitlis ilinde turizm çeşitlendirmesi azdır” önermelerine yönelik olduğu görülmüştür.

Aynı tabloya göre “İlin Genel Yapısı” boyutuna ilişkin sorulara verilen cevapların aritmetik ortalama sonuçları “Kesinlikle Katılıyorum” olarak tespit edilmiştir. Bu boyutu oluşturan sorulara yönelik en fazla katılımın “Turizm gelişimi için alt yapı ve üst yapı yeterli değildir” önermesine ve en az katılımın ise “Yöredeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve özel sektör turizmin gelişimi için yeterli ve istekli değildir” önermesine yönelik olduğu görülmüştür.

Bu tabloya göre “Ulaşım Alt Yapısı” boyutuna ilişkin sorulara verilen cevapların aritmetik ortalama sonuçları “Kararsızım” olarak tespit edilmiştir. Bu boyutu oluşturan ifadelerle yönelik en fazla katılımın “Tarihi ve kültürel yerlere ait kent içi ulaşım yeterlidir” önermesine ve en az katılımın ise “Ulaşım imkanları bakımından yeterlidir” önermesine yönelik olduğu görülmüştür.

Tablo 6’ya göre Yerel halkın Bitlis’in turizm potansiyeline yönelik bakış açısını belirlemek amacıyla yapılan frekans analizinden elde edilen aritmetik ortalama sonuçları “Katılıyorum” olarak tespit edilmiştir. Buna göre araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan H1 hipotezi kabul edilmiştir. Sonuç itibarıyla, yerel halkın Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısının olumlu olduğu görülmektedir.

4.3. Yerel Halkın Bitlis’in Turizm Potansiyeline Yönelik Bakış Açısı İle Çeşitli Bağımsız Değişkenler Arasındaki Farklılıklara Yönelik Bulgular

Bulgular bölümünün bu başlığında yerel halkın Bitlis’in turizm potansiyeline yönelik bakış açısı ile çeşitli bağımsız değişkenler arasındaki farklılıklara yönelik bulgulara yer verilmiştir. Burada yerel halkın Bitlis’in turizm potansiyeline bakış açısı ile yerel halkın cinsiyeti, yaşı, öğrenim düzeyi, medeni durumu, mesleği ve aylık geliri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaca yönelik olarak cinsiyetleri ve medeni durumları arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U; yaşları, öğrenim düzeyleri, meslekleri ve aylık gelirleri arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla ise Kruskal Wallis H analizleri yapılmıştır. Bu analiz sonuçları sırasıyla tabloleştirilerek gösterilmiştir.

Araştırmanın bu kısmında yerel halkın cinsiyeti ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaca yönelik olarak yapılan Mann-Whitney U testinin sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Yerel Halkın Cinsiyeti ile Bitlis'in Turizm Potansiyeline Bakış Açılı Arasındaki Farklılıklar

İFADELER	Grup Sıra Ortalaması		Mann-Whitney U Test	Z	P
	Erkek	Kadın			
Bitlis Turizminin Sorunları	489,55	495,47	119575,0	-0,33	0,741
İlin Genel Yapısı	488,23	496,79	118924,0	-0,47	0,632
Ulaşım Alt Yapısı	497,43	487,55	118602,0	-0,54	0,583
Genel Sonuç	502,28	482,68	116209,0	-1,08	0,279

Bu tabloya göre faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlara ilişkin yerel halkın cinsiyeti ile bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yerel halkın cinsiyeti ile Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($p \geq 0,05$) tespit edilmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan H2 hipotezi cinsiyet değişkeni için reddedilmiştir.

Araştırmanın bu kısmında yerel halkın yaşı ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: Yerel Halkın Yaşı ile Bitlis'in Turizm Potansiyeline Bakış Açılı Arasındaki Farklılıklar

İFADELER	Sıra Ortalaması						Chi-Square	P
	18'den Küçük n=67	18-27 Yaş n=530	28-37 Yaş n=211	38-47 Yaş n=108	48-57 Yaş n=49	58 ve Üzeri n=19		
Bitlis Turizminin Sorunları	406,98	485,57	537,39	507,55	500,55	382,61	15,176	0,010
İlin Genel Yapısı	427,47	485,01	545,08	500,36	437,71	443,53	13,888	0,016
Ulaşım Alt Yapısı	452,25	499,14	486,35	482,50	491,64	576,68	3,590	0,610
Genel Sonuç	384,31	479,79	556,86	522,38	467,23	409,13	24,855	0,000

Bu tabloya göre yerel halkın yaşı ile "Bitlis Turizminin Sorunları" ve "İlin Genel Yapısı" boyutlarına yönelik bakış açıları arasında 28-37 yaş ve 38-47 yaş lehine anlamlı bir farklılık olduğu ($p \leq 0,05$) tespit edilirken, "Ulaşım Alt Yapısı" boyutuna ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p \geq 0,05$). Aynı tabloya göre, yerel halkın yaşıyla Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında 28-37 yaş ve 38-47 yaş lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ($p \leq 0,05$) tespit edilmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan H2 hipotezi yaş değişkeni için kabul edilmiştir.

Araştırmanın bu kısmında yerel halkın öğrenim düzeyi ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçlarına Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9: Yerel Halkın Öğrenim Düzeyi ile Bitlis'in Turizm Potansiyeline Bakış Açılı Arasındaki Farklılıklar

İFADELER	Sıra Ortalaması						Chi-Square	P
	İlkokul n=90	Ortaoku I n=98	Lise n=312	Ön lisans n=209	Lisans n=249	Lisansü stü n=26		
Bitlis Turizminin Sorunları	439,22	495,71	490,08	513,59	493,36	516,10	4,637	0,462
İlin Genel Yapısı	496,77	489,42	472,81	485,10	524,50	478,71	5,005	0,415
Ulaşım Alt Yapısı	482,61	513,58	511,05	560,80	419,55	374,21	35,522	0,000
Genel Sonuç	463,13	524,05	493,23	528,76	464,49	443,29	8,787	0,118

Bu tabloya göre yerel halkın öğrenim düzeyi ile "Bitlis Turizminin Sorunları" ve "İlin Genel Yapısı" boyutlarına ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık bulunamazken ($p \geq 0,05$), "Ulaşım Alt Yapısı" boyutuna ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p \leq 0,05$) tespit edilmiştir. Aynı tabloya göre yerel halkın öğrenim düzeyi ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açısı arasında istatistiksel olarak

anlamli bir farklılık olmadığı ($p \geq 0,05$) gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan H2 hipotezi öğrenim düzeyi değişkeni için reddedilmiştir.

Araştırmanın bu kısmında yerel halkın medeni durumları ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaca yönelik olarak yapılan Mann-Whitney U testinin sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Yerel Halkın Medeni Durumu ile Bitlis'in Turizm Potansiyeline Yönelik Bakış Açısı Arasındaki Farklılıklar

İFADELER	Grup Sıra Ortalaması		Mann-Whitney U Test	Z	P
	Evli	Bekar			
Bitlis Turizminin Sorunları	506,27	483,11	111213,0	-1,270	0,204
İlin Genel Yapısı	507,34	482,38	110785,5	-1,369	0,171
Ulaşım Alt Yapısı	500,04	487,36	113700,0	-0,693	0,489
Genel Sonuç	524,28	470,82	104027,5	-2,90	0,004

Bu tabloya göre yerel halkın medeni durumları ile boyutlara ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($p \geq 0,05$) gözlemlenmiştir. Aynı tabloya göre yerel halkın medeni durumları ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında evli olanların lehine istatistiksel olarak bir farklılığın olduğu ($p \leq 0,05$) tespit edilmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan H2 hipotezi medeni durum değişkeni için kabul edilmiştir.

Araştırmanın bu kısmında yerel halkın mesleği ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan Kruskal Wallis H testi sonuçlarına Tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11: Yerel Halkın Mesleği ile Bitlis'in Turizm Potansiyeline Bakış Açısı Arasındaki Farklılıklar

İFADELER	Sıra Ortalaması						Chi-Square	P
	Memur n=222	İşçi n=100	Emekli n=19	Serbest Meslek n=99	Ev Hanımı n=131	Diğer n=413		
Bitlis Turizminin Sorunları	513,65	475,18	518,55	519,87	483,05	480,56	3,636	0,603
İlin Genel Yapısı	493,44	497,88	442,45	509,02	511,53	483,00	2,059	0,841
Ulaşım Alt Yapısı	446,90	525,26	499,63	559,21	514,10	485,91	13,708	0,018
Genel Sonuç	479,93	524,58	453,61	557,44	515,62	470,37	10,624	0,059

Bu tabloya göre, yerel halkın mesleği ile "Bitlis Turizminin Sorunları" ve "İlin Genel Yapısı" boyutlarına ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken ($p \geq 0,05$), "Ulaşım Alt Yapısı" boyutuna ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p \leq 0,05$) tespit edilmiştir. Aynı tabloya göre yerel halkın mesleği ile Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p \geq 0,05$) gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan H2 hipotezi meslek değişkeni için reddedilmiştir.

Araştırmanın bu kısmında yerel halkın aylık geliri ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12: Yerel Halkın Aylık Geliri ile Bitlis'in Turizm Potansiyeline Bakış Açısı Arasındaki Farklılıklar

İFADELER	Sıra Ortalaması					Chi-Square	P
	1000 TL Altı n=146	1001- 2000 TL n=217	2001- 4000 TL n=215	4001 TL Üstü n=27	Gelirim Yok n=379		
Bitlis Turizminin Sorunları	502,20	491,49	524,78	480,39	471,89	5,106	0,277
İlin Genel Yapısı	481,28	479,01	529,55	436,50	487,51	5,667	0,225
Ulaşım Alt Yapısı	519,63	518,60	450,06	464,11	493,20	8,359	0,079
Genel Sonuç	513,74	491,91	488,97	591,87	479,58	4,950	0,292

Bu tabloya göre yerel halkın mesleği ile boyutlara ilişkin bakış açıları arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı ($p \geq 0,05$) tespit edilmiştir. Aynı tabloya göre, yerel halkın aylık geliri ile Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p \geq 0,05$) gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan H2 hipotezi aylık gelir değişkeni için reddedilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde yerel halkın Bitlis ilinin turizm potansiyeline bakış açısı ve yerel halkın çeşitli demografik değişkenler ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca bu sonuçlar literatürde benzerlik gösteren araştırmaların sonuçları ile kıyaslanmıştır.

Bu araştırmada Bitlis ili turizm potansiyeline yerel halkın bakış açısının belirlenmesi amacıyla yapılan faktör analizi sonucunda 11 önermeden oluşan 3 boyutlu bir yapı ortaya çıkmıştır. Birinci boyut "Bitlis Turizminin Sorunları", ikinci boyut "İlin Genel Yapısı" ve üçüncü boyut "Ulaşım Alt Yapısı" olarak isimlendirilmiştir. Doğan ve Üngüren (2012) ise Isparta turizmine yönelik yaptıkları çalışmada 18 önermeden oluşan 5 boyutlu bir yapı bulmuşlardır ve araştırmalarında en yüksek faktör yükü "Turizm Geliştirme Stratejileri" boyutu altında oluşurken, en düşük faktör yükü "Turizmin Isparta'ya Sağlayacağı Katkıları" boyutu altında oluşmuştur. Bu araştırmada ise en yüksek faktör yüklerinin "Ulaşım Alt Yapısı" boyutu altında toplandığı görülürken en düşük faktör yükünün "İlin Genel Yapısı" boyutu altında oluştuğu tespit edilmiştir.

Literatürde bazı bölgelerin turizm potansiyelini belirlemek amacıyla birçok araştırma yapılmıştır (Köşker, 2001; Zeybek, 2003; Aydınözü, 2004; Seferov ve Hesenov, 2006; Minbaeva, 2010; Doğan ve Üngüren, 2012; Haydarzadegan, 2013; Kosebhova, 2013; Akbıyık, 2014; Taş, 2014; Ongun ve Türkoğlu, 2015; Kalaycıoğlu, 2017) ve bu araştırmaların sonuçlarında genellikle bölgelerin turizm potansiyelinin güçlü ve zayıf olduğu yönler tespit edilmiştir. Benzer araştırmalarda da Bitlis ilinde olduğu gibi genel olarak bölgelerin mevcut turizm imkânlarının zenginliğine değinilmiştir. Araştırma sonucuna göre yerel halk Bitlis ilinin bir turizm potansiyeli taşıdığını düşünmektedir. Bu sonuç benzer amaçla yapılmış diğer araştırmalarla paralellik göstermektedir. Uluer (2009)'de Bitlis ilinin coğrafi konumu ve ikliminin turizm faaliyetlerinin geliştirilebilmesi açısından elverişli olduğu, rekreasyon ve ören yerleri, kültürel özellikleri ve tarihi eserleri ile turizm faaliyetleri açısından çekici bir destinasyon olduğu sonucuna ulaşmıştır. Halis vd. (2009) Bitlis ilinin doğal, tarihi ve sosyo-kültürel anlamda turizm çekiciliğine sahip olduğu; Savgın ve Belli (2017)'de Bitlis bünyesinde barındırdığı doğal zenginlikleri, bitki ve hayvan çeşitliliği ve sahip olduğu doğal, tarihi ve sosyo-kültürel arz kaynakları ile önemli derecede turizm potansiyeline sahip olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Bu araştırmalar elde edilen bu bulguyu destekler niteliktedir.

Bitlis ilinin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alması ve henüz gelişmemiş bir destinasyon olması sebebiyle Bitlis ilinde yapılan diğer çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılması doğru değerlendirme yapmak açısından oldukça önemlidir. Literatürde Bitlis turizmini çeşitli yönlerden inceleyen araştırmalar mevcuttur (Elmastaş, 2001; Uluer, 2009; Halis vd., 2009; Barut, 2013; Şengel, 2015; Aydın, 2016; Savgın ve Belli, 2017 ve Şengel ve Zengin, 2017). Elmastaş (2001) Ahlat'a yönelik çalışmasında yörede yer alan Nemrut, Süphan ve Bilican volkanik dağları ile Van, Nazik ve Nemrut gölleri araştırma sahasını turistler için cazip bir hale getirmekte olduğu, Ahlat Şehri'nde bulunan ve Urartu, Selçuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemlerine ait olan tarihi eserlerin de yöre turizmi için çok büyük bir önem taşıdığı tespitlerinde bulunmuştur. Barut (2013) ilde turizm sektörünün, içsel büyümede bir fırsat olduğu, yerel niteliklere dayalı il ekonomisinin geliştirilmesinde bu sektörün kalkındırılmasının çok önemli olduğu; Şengel (2015) Bitlis'te paydaşların turizmi benimsediği ve şehirlerinin gelişmesinde turizmin önemli etkilerinin olduğunu düşündükleri sonuçlarına ulaşmıştır. Bunun dışında Aydın (2016) Van ve Bitlis illerinin kış turizmi potansiyeline yönelik yaptığı çalışmada her ne kadar beşeri etkenlere bağlı altyapı eksiklikleri mevcut olsa da doğal ortam şartları itibarıyla bu illerin yüksek bir kış turizm potansiyeline sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şengel ve Zengin (2017) Bitlis ilinin kalkınmasında turizmin etkilerinin yerel halkın birtakım özelliklerine göre değişiklik gösterdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Bu araştırmanın önemli bulguları arasında Bitlis ilinin turizm çeşitlendirmesinin az olduğu bulunmaktadır. Tosun (2003) ise turizm gelişiminde turistik bölgelerde yeni ürün geliştirme ve ürün çeşitlendirme çalışmalarının yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Bulut, 2015). Ayrıca Bitlis ilinin doğal, tarihi ve kültürel yapılarının turistik ürüne çevrilememiş olması, yerel halkın turizm bilincinin gelişmemiş olduğu, turizm yatırımlarının yeterli olmadığı, tanıtım ve reklamının yeterli olmadığı gibi bilgiler yer almaktadır. Kervankıran ve Özdemir (2013) Afyon iline yönelik yaptıkları araştırmada da benzer sonuçlar bulmuşlardır. Turizm bilincinin gelişmemiş olması turizm gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Literatürde bu konuda yapılan araştırmalar yerel halkın turizmin gelişmesi için bilinçlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Kabasakal, 2007; Gümüş ve Özüpekçe, 2009; Kozak vd., 2010). Bunun yanında yerel halk turizm gelişimi için alt yapı ve üst yapı yatırımlarını yeterli bulmamaktadır. Şenel (2007), alt ve üst yapının varlığı ve yeterliliğinin turizm gelişimi için önemli olduğuna değinmiştir. Bu sonuç turizm gelişimine istekli olan yerel halkın alt yapı ve üst yapı yatırımlarına gereken önemin verilmesi gerektiği düşüncesini desteklemektedir.

Ayrıca bu araştırmada tarihi ve kültürel yerlere ait kent içi ulaşımın yeterli olduğu ve Bitlis ilinin ulaşım imkânları bakımından yeterli olduğu önermelerine karşı yerel halkın bakış açısının ne olumlu ne de olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Bu da Bitlis ilinde ulaşım imkânları bakımından her zaman olmasa da sıkıntılar yaşandığını göstermektedir. Oysa Solmaz (2014), araştırmasında bir bölgede ulaşım faktörünün önemli olduğunu ve turizme avantaj sağlayacağı sonucuna ulaşmıştır. Fakat Bitlis'te havaalanının olmaması ulaşım açısından en büyük sıkıntıyı oluşturmaktadır. Çünkü havayolu ulaşımı rahatlık bakımından en çok tercih edilen araçlardandır. Arıkan (1998)'da turizmde havayolu taşımacılığının önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri de turistik hizmet kalitesinin yeterli olmadığı önermesine yerel halkın katılmış olmasıdır. Kılıç ve Eleren (2009) yaptıkları çalışmada hizmet kalitesinin artmasına paralel olarak ülkemize gelen turist sayısı ve doğal sonucu olarak turizm gelirinde artış gözlemlendiğini tespit etmişlerdir. Öztürk ve Kenzhebayeva (2013) da turizm sektöründe hizmet kalitesinin önemini vurgulamıştır.

Araştırmalar sonucunda yerel halkın Bitlis ilinde turizm arz kaynaklarının yeterli olduğu ve belirli bir turizm potansiyeli taşıdığını düşündüğü tespit edilse bile bu kaynakları en uygun şekilde kullanamadığı görülmektedir ve yerel halk turizme hizmet edebilecek imkânların turizme kazandırılması gerektiğini belirtmiştir. Benzer araştırmalarda da yerel halkın vurguladığı konulardan biri bazı bölgelerin turizm potansiyeli taşıdığı halde kaynaklarının yeterince etkin kullanılmadığıdır (Alaeddinoğlu, 2006; Collins-Kreiner ve Wall, 2007; Ulsan, 2009; Doğan ve Üngüren, 2012; Akbıyık, 2014; Taş, 2014; Ongun ve Türkoğlu, 2016; Hançer ve Mancı, 2017).

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre yerel halkın cinsiyeti ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında herhangi bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonuca zıt olarak Mason ve Cheyne (2000) turizmden kaynaklanan olumsuzlukları kadınların daha fazla algılamasından kaynaklı olarak kadınlar ve erkekler arasında turizm faaliyetlerine karşı farklılıklar olduğunu ve turizmi kadınların daha olumsuz algıladıklarını tespit etmişlerdir. Williams ve Lawson (2001) ise cinsiyetin turizm davranışlarında ve algılamalarında doğrudan etki etmediğini belirtmişlerdir.

Araştırmanın diğer bir sonucuna göre yerel halkın yaşı ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında 28-37 yaş ve 38-47 yaş lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Haralambopoulos ve Pizam (1996) gençlerin turizme karşı algılamalarının yaşlılara göre daha olumlu tutum sergilediğini gözlemlemişlerdir. Sheldon ve Abenoja (2001) da yaptıkları araştırmada 65 yaş üstü insanlar ile gençler arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ve gençlerin turizm olanaklarının daha fazla geliştirilmesini istediklerini tespit etmişlerdir.

Başka bir sonuca göre yerel halkın öğrenim düzeyi ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Haralambopolous ve Pizam (1996) eğitim seviyesi yükseldikçe yerel halkın turizme yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu desteklemektedirler. Kuvan ve Akan (2005)'da Belek'te yaptıkları çalışmada öğrenim düzeyi ilkökul seviyesinde olan bireylerin turizmin olumsuz sosyo-ekonomik etkilerini daha fazla algıladıklarını tespit etmişlerdir.

Araştırmanın sonuçlarına göre yerel halkın medeni durumları ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında evli olanların lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tosun (2002), yerel halkın medeni durumu ve turizme verdiği destek arasında bir ilişki bulunmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde Kuvan ve Akan (2005)' da aynı sonuca ulaşmıştır.

Bir diğer sonuca göre yerel halkın mesleği ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Işık ve Çalkın (2016), araştırmalarında yerel halkın turizm algısı ve mesleği arasında anlamlı farklılıklar gözlemlemişlerdir. Karakaş ve Şengün (2017) de yerel halkın turizm faaliyetlerine yönelik tutumları ve meslekleri arasında anlamlı bir farklılık saptamışlardır.

Araştırmanın sonucuna göre yerel halkın aylık geliri ile Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Tosun (2002) Ürgüp'te yaptığı araştırmada bu araştırmaya benzer olarak yerel halkın turizme verdiği destek ile geliri arasında bir bağlantı bulunamamıştır. Araştırmanın bu sonucuna zıt olarak ise literatürdeki bazı araştırmalar yerel halkın gelir düzeyi ile turizme

yönelik tutumu arasında bağlantı olduğunu savunmaktadırlar (Haralambopoulos ve Pizam, 1996; Kuvan ve Akan, 2005).

Sonuç olarak, bu çalışmada yerel halkın Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açısı ortaya konulmuştur. Buna göre yerel halkın Bitlis'in turizm potansiyeline bakış açısının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda Bitlis'te turizme hizmet edebilecek belirli arz kaynaklarının var olduğu, yerel halkın bu kaynakları turizm adına kullanabilmek için gönüllü olduğu ve bu yönde turizme destek verdiği ve turizm olayını pozitif olarak algıladıkları söylenebilir.

ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bu konuyla benzer olarak araştırma yapacak araştırmacılara bazı öneriler sunulmaktadır. Öncelikle, bu araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket formu, aynı ve farklı bir bölgenin turizm potansiyelini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmalar için kullanılabilir. Aynı zamanda Bitlis ilinin turizm potansiyelini ortaya koymak amacıyla yapılacak çalışmalar anket dışında diğer teknikler (SWOT Analizi, gözlem, görüşme vb.) kullanılarak yürütülebilir. Ayrıca bu çalışma daha büyük bir örneklem grubuyla ve Bitlis'in bütün ilçelerine eşit şekilde anket uygulayarak tekrarlanabilir. Bu çalışma Bitlis ilinin turizm bakımından güçlü ve zayıf yönlerine dayandığı için daha sonra yapılacak araştırmalarda bölgenin diğer konulardaki (ekonomik, sosyal vb.) özellikleri de belirlenebilir. Son olarak, bu çalışmada katılımcılar rastgele seçilmiş ve ilde ne kadar süreyle ikamet ettikleri incelenmemiştir. Daha sonra yerel halk baz alınalar yapılacak araştırmalarda ilde ne kadar süreyle ikamet ettikleri incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbiyık, Mehmet (2014). *Şanlıurfa İlinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Alaeddinoğlu, Faruk (2006). *Van İlinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arıkan, İrfan (1998). Hava yolu Ulaşımı İle Turizm İlişkisi ve Havaalanları. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, S.9, s. 46-54.
- Atav Esin., Altunoğlu B. Deniz (2013). Meslek ve Alan Seçiminde Motivasyon Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.28(2), s.58-70.
- Aydın, Bahtiyar (2016). *Van ve Bitlis İllerinde Kış Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aydınözü, Duran (2004). Side'nin Turizm Potansiyeli. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.24(1), s.81-97.
- Barut, Cengizhan (2013). *Bitlis İlinin Ekonomik Kalkınmasında Turizm Arz Potansiyelinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Baş, Gökhan (2010). Gelenek Ve Gelecek Arasına Sıkışan Bir Tarihi Kent: Bitlis. *History Studies International Journal of History*, S.2(2), s.377-399.
- Bulut, Elmas (2015). *Gaziantep Turizmi ve Sürdürülebilirlik: Yerel Halk Bakış Açısı Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Büyüköztürk, Şener (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, S.32, s.470-483.
- Büyüköztürk, Şener, Çakmak Kılıç, Ebru, Akgün, E. Özcan, Karadeniz, Şirin, Demirel, Funda (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PEGEM Akademi.
- Çeken, Hüseyin (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.10(2), s.293-306.
- Çetintaş, Hakan, Bektaş, Çetin (2008). Türkiye'de Turizm ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Kısa ve Uzun Dönemli İlişkiler. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, S.19(1), s.37-44.
- Çımat, Ali, Bahar, Ozan (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, S.6, s.1-13.
- Çil Yavuz, Nilgün (2006). Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma Ve Nedensellik Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, S.7(2), s.162-171.
- Dağdeviren, Ayhan, Özdemir, Hüseyin, Göker, Gönül (2017). Ilgaz İlçesinin Turizm Potansiyeli. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, S.5(4), s.504-533.
- Doğan, Hulusi, Üngüren, Engin (2012). Yerel Halkın Isparta Turizmine Yönelik Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.17(1), s.103-122.
- Duran, Erol, Özkul, Emrah. (2012). Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Akçakoca Örneği Üzerinden Yapısal Bir Model. *International Journal of Human Sciences*, S.9(2), s.500-520.
- Durmuş, Beril, Yurtkoru, E. Serra, Çinko, Murat (2013). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Eita, J. Hinaunye, Jordaán, Andre (2007). Estimating the Tourism Potential in Namibia. *Corporate Ownership and Control*, S.11(4), s.391-398.
- Elmastaş, Necmettin (2001). Ahlat Yöresi'nin Turizm Potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.3(1), s.153-182.
- Elmastaş, Necmettin (2008). Bitlis İli Jeotermal Su Kaynakları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.13(19), s.89-104.
- Erdem, Ahmet (2017). *Turizm Faaliyetlerinin Yerel Halk Tarafından Nasıl Algılandığının Tespitine Yönelik Bir Çalışma: Kayseri Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Field, Andy (2009). *Discovering Statistics using SPSS (3th Edition)*. London, California, New Delhi: Sage Publications.
- Floyd, J. Frank, Widaman, F. Keith (1995). Factor Analysis in the Development and Refinement of Clinical Assessment Instruments, *Psychological Assessment*, S.7(3), s.286-199.

- Gliem, A. Joseph, Gliem, R. Rosemary (2003). Calculating, Interpreting, and Reporting Cronbach's Alpha Reliability Coefficient for Likert-type Scales. *Midwest Research to Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education*, The Ohio State University, Columbus, OH, October 8-10, s.82-88.
- Gök, Bilge, Kabasakal Atalay Kübra, Çetin, Sevda (2015). Araştırmancının Yöntem Bölümüne İlişkin Öz Yeterlik Ölçeği Geliştirilmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, S.14(2), s.438-448.
- Gullion, Chris, Hji-Avgoustis, Sotiris, Fu, Y. Yao, Lee, Soonhwan (2015). Cultural Tourism Investment And Resident Quality Of Life: A Case Study Of Indianapolis, Indiana. *International Journal of Tourism Cities*, S.1(3), s.184-199.
- Gümüş, Nevzat, Özüpekçe, Salman (2009). Foça'da Turizmin Ekonomik, Sosyal, Kültürel Ve Çevresel Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, S.6(2), s.398-417.
- Halis, Muhsin, Karagöz, Yalçın, Savgın, Ceren (2009). Bitlis İli Turistik Arz Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, S.6(3), s.1-11.
- Hançer, Şükran, Mancı, A. Rıza (2017). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Diyarbakır Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, S.5(4), s.70-91.
- Haralambopoulos, Nicholas, Pizam, Abraham (1996). Perceived Impacts of Tourism: The Case of Samos. *Annals of Tourism Research*, S.23(3), s.503-526.
- Heydarzadegan, Parvin (2013). *İran-Merağa İli Peyzaj Özelliklerinin Turizm Potansiyeli ve Hareketliliği Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Işık, Cem, Çalkın, Özgür (2016). Yerel Halkın Turizm Algısı: TRA2 Bölgesi Analizi. *IUJEAS*, S.1(2), s.19-46.
- Kabasakal, Uğur (2007). Bölgearası Kalkınma Ve Turizm: Elâzığ Örneği. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, S.6(1), s: 7-11.
- Kalaycıoğlu, Ozan (2017). *Balıkesir İli Yerel Yöneticilerinin Turizme ve Balıkesir Turizm Potansiyeline Bakış Açıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Karacaoğlu, Sıla, Yolal, Medet, Birdir, Kemal (2016). Toplum Temelli Turizm Projelerinde Katılım ve Paylaşım: Misi Köyü Örneği. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.13(2), s.103-124.
- Karakaş, Ayhan, Şengün, H. İbrahim (2017). Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Yönelik Tutumları. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, S.8(15), s.183-202.
- Karşın, Abdulhalim, Öztürk, Şahabettin (2006). *Bitlis El Aman Hanı Sağlıklaştırma Çalışmaları*. (içinde II. Van Gölü Havzası Sempozyumu), Editör, Belli, Oktay, Ankara: Van Valiliği, s:171-176.
- Kartal, Burak, Tepeci, Mustafa, Atlı, Hakan (2015). Examining the Religious Tourism Potential of Manisa, Turkey with a Marketing Perspective. *Tourism Review*, S.70(3), s.214-231.
- Kervankıran, İsmail (2014). Beypazarı/Ankara Örneğinde Turizmin Ekonomik, Toplumsal ve Çevresel Etkilerine Yerel Halkın Yaklaşımı. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.31, s.133-153.
- Kervankıran, İsmail, Özdemir, A. Mehmet (2013). Turizm Yöntüyle Gelişmekte Olan Afyonkarahisar İlinde Turist Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.27, s.117- 142.
- Kılıç, Burhan, Eleren, Ali (2009). Turizm Sektöründe Hizmet Kalitesi Ölçümü Üzerine Bir Literatür Araştırması. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, S.1(1), s.91-118.
- Kobeshova, Aigul (2013). *Kazakistan'da Turizm Potansiyelini Geliştirmeye Yönelik Politikalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kozak, Nazmi, Kozak, Metin, Kozak, Meryem (2010). *Genel Turizm İlkeler- Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köşker, Hasan (2001). *Van'ın Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilir Turizm Çeşitleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kreiner- Collins Noga, Wall, Geoffrey (2007). Evaluating Tourism Potential: A SWOT Analysis of the Western Negev, Israel. *Tourism Review*, S.55, s.51-63.
- Kuvan, Yalçın, Akan, Perran (2005). Residents' Attitudes Toward General and Forest-Related Impacts of Tourism: The Case of Belek. *Tourism Management*, S.26(5), s.696-703.
- Mafunzwaini, A. Elvis, Hugo, Leon (2005). Unlocking the Rural Tourism Potential of the Limpopo Province of South Africa: Some Strategic Guidelines. *Development Southern Africa*, S.22(2), s.251- 265.
- Mason, Peter, Cheyne, Joanne (2000). Resident's Attitudes to Proposed Tourism Development. *Annals of Tourism Research*, S.27(2), s.391-411.
- Matzarakis, Andreas, Karatarakis, Nicholas, Sarantopolous, A (2005). Tourism Climatology and Tourism Potential For Crete, Greece. *Annalen der Meteorologie*, S.41(2), s.616-619.
- McKercher, Bob, Ho SY, Pamela (2006). Assessing the Tourism Potential of Smaller Cultural and Heritage Attractions. *Journal of Sustainable Tourism*, S.14(5), s.473-488.
- Minbaeva, Aijana (2010). *Kırgızistan Turizm Potansiyeli' nin Belirlenmesi ve Uygulanabilecek Turistik Ürün Çeşitleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Olçay, Atınc, Özekici, Y. Kemal (2015). Yiyecek-İçecek İşletmelerinde Hizmet Hataları, Telafi Yöntemleri Ve Müşteri Memnuniyeti İlişkisi (Gaziantep Örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.8(41), s.1254- 1268.
- Ongun, Utku, Türkoğlu, Musa (2016). Isparta İlinin Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Teorik Bir Çalışma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.6(1), s.145-161.
- Özdemir, A. Mehmet, Kervankıran, İsmail (2011). Turizm Ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.24, s.1-25.
- Özen, Yener, Gül, Abdulkadir (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.15, s.394-422.
- Öztürk, Şahabettin, Tökmeci, Ebru (2013). *Tarihi Bitlis El Aman Hanı Yeniden İşlevlendirme Projesi* (içinde VII. Van Gölü Havzası Sempozyumu), Editör, Belli, Oktay, Belli, Vedat Evren, Bursa: Bitlis Eren Üniversitesi Yayını No:3, s.188- 198.
- Öztürk, Şahabettin (2007). *Kasrik Köprüsü Restorasyon Çalışmaları*. (içinde II. Van Gölü Havzası Sempozyumu), Editör, Belli, Oktay, Ankara: Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, s:113- 121.
- Öztürk, Yüksel, Kenzhebayeva, Aizada (2013). Turizm Sektöründe Hizmet Kalitesi: Türkiye ve Kazakistan'daki Termal Otel İşletmelerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, S.1(4), s.35-46.
- Padem, Hüseyin, Göksu, Ali, Konaklı, Zafer (2012). *Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı*. Sarajevo: IBU Publications.
- Presser, Stanley, Couper, P. Mick, Lessler, T. Judith, Martin, Elizabeth, Martin, Jean, Rothgeb M. Jennifer, Singer, Eleanor (2004). Methods for Testing and Evaluating Survey Questions. *Public Opinion Quarterly*, S.68(1) s.109-130.

- Saraçlı, Sinan (2011). Faktör Analizinde Yer Alan Döndürme Metotlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi Üzerine Bir Uygulama. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, S.1(3), s.22-26.
- Savgın, Ceren, Belli, Sultan (2017). Bitlis İlinin Turizm Çeşitliliğinin İncelenmesi. *International Journal of Academic Value Studies*, S.3(17), s.01-13.
- Schmitt, Neal (1996). Uses and Abuses of Coefficient Alpha. *Psychological Assessment*, S.8(4), s.350-353.
- Seferbey, Danyal, İzmirlioğlu, Nurgül, Güzel S. (2000), *Bitlis İli Çevre Durum Raporu*, Bitlis: T.C. Bitlis İl Çevre ve Orman Müdürlüğü.
- Seferov, Rehman, Hesenov, Taptıg (2006). Azerbaycan'ın Turizm Potansiyeli ve Turizm Etkinliklerinin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.20, s.255-272.
- Serdar, M. Törehan (2007). *Bitlis. Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları No:15*, Ankara: Tşof Trafik Matbaacılık.
- Serdar, M. Törehan (2013). *Şehr-i Bitlis*, Bitlis: Bitlis Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:1.
- Sevinç, Haktan, Azgün, Sabri (2012). Bölgesel Kalkınma ve İnanç Turizmi Bağlamında Akdamar Kilisesi Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, S.2(2), s.17-21.
- Sheldon, J. Pauline, Abenoja, Teresa (2001). Resident Attitudes in A Mature Destination: The Case of Waikiki. *Tourism Management*, S.22, s.435-443.
- Solmaz, Cansu (2014). Yerel Halkın Bölge Turizmine Bakış Açısının Belirlenmesi: Burdur'da Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.6(10), s.90-105.
- Sönmez, R. Mustafa (2007). *Bitlis İli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı*. Bitlis: T.C. Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Şahin, Gizem (2017). *Artoin'de Yaşayan Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenel, S. Alpagut (2007). Turizm Sektöründe Yatırım Kararları. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, S.12, s.1-12.
- Şengel, Ümit (2015). *Bitlis İlinin Kalkınmasında Turizmin Rolü: Yerel Paydaşlar Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Şengel, Ümit, Zengin, Burhanettin (2017). Bitlis İlinin Kalkınmasında Turizmin Rolünün Yerel Halkın Demografik Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, S.1(2), s.1-19.
- Şerbetçi Savran, Zehranur (2011). *Evaluation Of Cultural Tourism Potential In Terms Of Geography In Hatay*. Master Thesis, Fatih University Master of Arts in Geography, İstanbul.
- Taş, Emine (2014). *Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi: Doğu Karadeniz Bölgesi Bayburt İli Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Tavakol, Mohsen, Dennick, Reg (2011). Making Sense of Cronbach's Alpha. *International Journal of Medical Education*, S.2, s.53-55.
- Topolansky Barbe, Federico, Gonzalez Triay, Magdalena, Häufe, Cornelia (2015). The Competitiveness of the Uruguayan Rural Tourism Sector and Its Potential to Attract German Tourists. *Competitiveness Review*, S.26(2), s.166-187.
- Tosun, Cevat (2002). Host Perceptions Of Impacts: A Comparative Tourism Study. *Annals of Tourism Research*, S.29(1), s.231-253.
- Tulunova, Tatiana (2012). *Ülkesel Kültür Turizm Potansiyeli ve Buryat Cumhuriyeti'nde Uygulanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluer, Ceren (2009). *Bitlis İli Turizm Potansiyeli: Özel Ve Kamu Sektör Yöneticilerinin Kanaatlerinin Araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ulusan, Yeliz (2009). *Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ural, Ayhan, Kılıç, İbrahim (2013). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Usal, Alparslan, Kuşluvan, Zeynep (2002). *Davranış Bilimleri: Sosyal Psikoloji*. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.
- Usta, Öcal (2014). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Williams, John, Lawson, Rob (2001). Community Issues and Resident Opinions of Tourism. *Annals of Tourism Research*, S.28(2), s.269-290.
- Yarış, Ahmet, Cömert, Menekşe (2015). Mardin İlindeki Restoranların Yerel Ürün Kullanımındaki Avantaj ve Dezavantajları İle İlgili Algı Düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.8(37), s.991-998.
- Zeybek, H. İbrahim (2003), Akdağ'ın (Tokat), Doğal Ortam Özellikleri ve Turizm Potansiyeli. *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.8(9), s.119-142.

İnternet Kaynakları

- <http://www.bitlis.gov.tr/ilimiz>, (17.06.2017).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5afd6250e29c52.17796021, (17.05.2018).
- <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/BITLIS.pdf>, (25.03.2016).
- https://www.bitlis.bel.tr/ilimizin_tarihcesi.html, (16.06.2017).